

Պատշաճ սխրանք էր ի

Իմոռի, Յիօրանսըն մէշհուր միւնէճ-
ճիմի Ս. Տոնաթիմիւն հիսապընա նէ-
ղարէն, մէղքիւր մէշհուր զուրուդու-
հըլաբըզ, կէշէճէք ոգոստոսայը ՉՅսքն-
տա, տիւնեանըն, կիւնէշին էլծարփըն-
տա տէվրան իթտիյի եէրաէն կէշէճէք,
փագաթ, տիւնեամբըզ մէղքիւր հըլ-
աբըզտան բէք չօդ ուղագտա պուլու-

խնդրոյն յայտուեն կերպով կը դիմէ 'ի խորհրդանոց, ժողովի կը կոչէ զԹաղ-Խորհուրդն և զիւրի մեծամեծները, այս քէսկըքը քննութեան ենթարկել կ'ուտայ և անպատճառ հիմայ մենք մեր հարսնացուն կուգէնք, չուտ աղջիկը պէտք է ելլայ:

Ժողովը աղջկան հայրն ու մայրը կը կուգէ իսկոյն քննութեան, և նոցա պատ 'ի պատ պատասխաններով բան մը չ'հասկընար. միայն այն ատեն սա կը հասկցուի որ հայրը գիւղէն մէկին ըսած է եղբր թէ համոզէ մեզս, թող աղջիկէս ետ կենայ, ես անոր հարսնիկի ծախքը կը վճարեմ: Ժողովուրդը զարդացեալ կը ցրուի և փեսան սրտաբեկ տուն կերթայ: Առաջնորդ հօր մահակերպութիւններ կը պատրաստեն եղբու թիւն իմացներու համար, մէկ մ'ալ լուր կուգայ գիւղը թէ աղջիկը գիւղերանց հօրը մօրը և իրենց աղջակից ու աղջէն վատահամբաւ... այրիին խարդախութեան միջոցներով կը յաջողին փախցնել ջնջիկէն լէրէն դուռս. զի հոն շատ մը հայաբնակ գիւղեր կան, մէկ քանի գիւղ անդառնաւ պարտութիւն ետքը Գարաք գիւղին (4 ժամու չափ հեռի 'ի ջնջիկէն): մէջ Տէր Մկրտիչ տնու. քահանայն գաղտ ախոռին մէջ 5 ոսկի կաշառք առնելով «Առեալն ըզ ձեռն Եւայի տուեալ 'ի յաջն Աղամայ կը կատարէ, և կ'ըսեն թէ քահանայն՝ եկեղեցւոյ արարողութիւնը լաւ մը չը խոչեղեց, Հայէ բորթի սթան, բորթի ստանէ կաթօլի և կաթօլիկութենէ. . . լինելու մօտ Շիրիքքս անուն սարկաւազ մը (գիտնալու է որ այս սարկաւազը կարգած աղջիկ և թոռներ ունի) ընկերակցեր է: Ինչպէս օրորողին կողմէն վախճուտ այրին նոյնպէս տղան կողմէն ալ ջուռ օլլու ձիւնոգ խաչատուրը պատճառ են սոյն եղբու թեան (արդէն այս խաչատուրին գեղութիւնները ջեր ազատաստ լրացուցին մէջ գրուած է 1870 ին վերջեր):

Այս պատկէն թէ նաեւ թէ աղջիկն առաջատուի գ'չեր լալով պոռալով փախեր, նոյնն է ըրեր կրօնն նաեւ պատկէն ատեն, ըսելով թէ «ես Պ. Կարապետը կուգեմք թէ այն կը քննալ երկտասարդը կուգեմ, բայց նոցա քաջելով քաջութեամբ Գանիէլ անուն. . . և ապօրինի փեսին ծոցը կը հրեն, արդէն բոլոր գիւղացիին կը վայէ վերջին աստիճանի անբարոյականին մէջ կը լուարը, ընթերցող տես և սոսկա բանի աղջիկ մը կին առնել:

Հիմա հարս ու փեսի գործը ընցած է, կատարուած իրողութեան առջև արդար քննութիւնը միայն կրնայ գործել, քահանայն խիստ և անքաւելի կերպով յանցաւոր է, ապօրինի և հոկոստական պատկ ընելուն համար, և ասով զեղծմանց ու չարութեան նոր գէշ օրինակ մ'է տուած: Այսուհետեւ ամեն մարդ կաշառքով տէրութիւն մը կրնայ համոզել և երթալ ուրիշին նշանածը ձեռքէն խլել ուզած տեղը պատկուի:

Ինչպէս երկու գիւղի շատ մը մահաբերողութիւն նոյնպէս և մեր այդ թշուառական քահանային պատիժը կը պահանջեմ:

Խնդրոյն կենսական երկրորդ կէտն ալ սա է որ, երկտասարդը երկու տարիի 'ի թիւր և վերջին հանգիսին համար 100 ոսկիի չափ ծախք ըրած է իւր նշանածին պատճառաւ, այն նշանածին զոր ուրիշն. . . վաղեց, բոտ օրինի պարտի աղջկան հայրը սոյն գումարը երկտասարդին:

Հայրիկ, պարտարարանի քիւն տակ ախոռին մէջ հարսնիկը կընեն, պատրիարքարանի աշքին առջև եկեղեցւոյ օրէնքը կը լուծեն, տեսները ինչ պատիժ պիտի տնօրինուի: Այժմ Շէնկիւլէրի ժողովուրդը գառն իւր առաջնորդին յանձնած է, առաջնորդն ալ անուշտ իւր իշխանութեամբ ըլլէ գործ պիտի դնէ, արդար վրէժխնդրութիւնը: Այս լուծեն ևս որ քահանայն Պրուսայու թեմէն ետ ըսելով ինքզինքը արդարաւանջ կերեւտալայէ, պէտք է ուրեմն Պատրիարքարանի միջոցաւ բերուի հոս, կամ լաւ ևս առաջնորդին յանձնուի:

Այժմ մեր առաջին մէկ խնդիրն ալ սոյն է որ ինչպէս մեր Գեր. Դերոսն եպիսկոպոսը չարլըով մեծածախ հարսանիք ընելու սովորութիւնը վերցուց, առեւի մեծ և վերկարար գործ մը ըրած պիտի լինի, երբ սոյնապի փոքրիկ հասակաւ աղջիկ ամուսնացնելու և այսպիսի խոշոր տարիներ նըշանուած մնալու ատենի սովորութիւնը վերցուն, լոկ կոնգակաւ չըռնիր այս անտը, պատիժ և տուգանք մ'ալ դնելու է: Գանգիլ ցաւալի է մեզ լուծելի, դիւղին

քանի քանի նամակներ կ'իմացնեն թէ հաւառակ մեր Գեր. առաջնորդ Հօր գրած և ամբողջ թեմայի ժողովուրդէն ընդունուած օրինաց՝ չարլըով հարսնիք ըրեր է Պատահեան Տէր Պրուս քահանայն, ինչպէս Ալիք-սանեան ուզուեն Արուի թոռան հարսնիքըն:

Այն Տէր Կարապէտ և Գրիգոր քահանային մասին ալ գտնադարձներ կան, բայց այժմ կը լուծեն և այսպիսով գոհ կը լինեն: Խնդրողը, այս քահանայները, բարեկրթութեամբ չէ խօսքս միշտ կըսեն պ. . . մենք ոչ լրագրաց մէջ գրուելէ, ոչ առաջնորդի բողոքութեան կը վախնանք: Գիւղիս տէրէ-պէ յիններն են այսպիսի թշուառական արեւըսները:

Շէնկիւլէր 10 մարտ 1872 Թուրքի Գիւլիս

Պէտքէ պայտի էսէֆ օլան ատէթ վէ վազալարըն տէֆի պիր միլլէթին իշխանէն պաշտա տիրուի օլմանբալ, իւլա մէթէպլէրին չօղալմանը, վէ գըզ վէ էրքէք չօճուղուն միգտարի քիֆայէտէ թահսիլի ուլումու մալիմաթ իթմէսի իլէ օլապիլի-Եօգսա բաթրիքլա-նէ վէ հաթթա հիւքիւմէթ թարաֆըն-տան հէր նէ գատուր տիգգաթ օլուն-սա, անճագ էիւզտէ պիր իքի ֆայիտէ կէօրիւլէպիլի, տիւնեատա ֆէնայլըզ գալտըրմանը պիրիճիք շարէսի թալիմ ու թէպպլէ վէ ատապ ու արապ տըր:

ԱՄԷՐԻԿԱՍԱՆ ԹԱՆՆԻՍԹ

Ամերիգատան իրաւունք հիմնէթ իտիւլի օլան չու արթաթ մէթթու-պու տէրճ իտիպ ֆագաթ հագգը ա-ճիգանէմիգտէ պիր սէնայի հալի պու-լունան ոտանաւորուն տէրճինտէն, նէ-գաթթէթ ըրայէթէն սարֆընագար իթմէթ իսթէմիլ իսէթ տէ, թա Ամերիգատան պէրու կէօնտէրիլէթ տէրճի զըմիլէտա իլլար օլունան արդուեա գարըզ կէլմէքիլի ճայիլ կէօրմէտիք-տէն պաշտա, իշիթմէթտէ օլունուլումու պիր չօգ ֆայլ ու զէմիլէթէ գար-ձըլթէ Գիւլ տէ, իսէ պաղը մէտհի-լէլէր տախի պուլունարադ, թարիս-ճէ պիր նիսպէթ սէրմայէսի օլուն նի-լէթիլ տէրճ իթմիլիլ տիր:

Ֆիլադէլֆիա 13 փետր. 1872

. . . խմբագիր, յամանակ մ'ի վեր այս քաղաքը հաստատուելով մեր բնակութիւնը, և շատ մը հետաքրքրական բաներ տեսնելով, ձեր ազնիւ ընթերցողաց հաղորդել փափաքեցանք ալ նէ, արդէն իրենց մտադրութիւնը բաւական հոգնեցուցած ըլլալով իսկ ետ կեցանք:

Բայց վերապէս հանապազօր աշքերնուս առջև տեսարան եղած ըսքանչիլի դպրոցի մը վրայ՝ հարեւանցի տեղեկութիւն մը տալը, յուսած թէ անհաճոյ պիտի չըլլայ, զոր Ամերիկայ աշխարհութեան ելլողներն ընդհանրապէս տեսնելու արժան համարած են, ինչպէս նաեւ Բուսիոյ իշխանազն Ալէքսիս չը կրցաւ անցնել ասկից, անանց աս մեծագործութեան յատուկ վիզիթա մը տալու:

Աս գալոցը, որուն նմանք միայն արքունական ծախիք՝ կամ մեծ ընկերութեանց ձեռք կրնայ կառուցուիլ, Ստեփան ձերարտ տնուն Գաղղիացի անձի մը, անհատական ծախքովը յառաջ եկած է, և միշտ կը հագայուի:

Ընդարձակ երկիր մը՝ պարսպաւ չըլապատած, և մէջը եօթը ութը կտոր մեծ մեծ շէնքեր, ամենն ալ քարաշէն, հանդատարան, խոհարան են. ըլլալու յատկայցած, և մէջ տեղը ամբողջապէս կիճ քարերով ահագին շէնք մը, դաստաւութեան համար յատկայցած է:

Աս գալոցը հաստատուելու մէջ, ձերարտին նպատակն եղած է, փէնիլ-

վէնիա նահանգին մէջ գտնուած բոլոր այն տղայոց հայր ըլլալ, որոնք հայր չունին. և զանոնք իր յարկին տակը իբրեւ իր զաւկները խնամել, դաստիարակել և մարդկութեան շրջանին մէջ ինքզինքնին հոգալու, և ընկերութեան օգտակար ընելու յարմարեցնել, և երբ որ թէ հասակաւ և թէ մտօք աս յարմարութեան հասած են, իրենց ձեռքը տաան տաններկու լիւր և ասոր հետ մետուի մէջ ալ տալով, որ իրենց լաթերը դնեն, այնպէս թող կուտայ որ երթան:

Եւ այս օր, աս գալոցին մէջ քըսանէն աւելի վարժապետական և այլ պաշտօն վարողներն, և ինչ մը սպասաւորներ, իրենց ամուսկանները առնենէն զատ, հինգ հարիւր եռեւտուն աշակերտներ, ուսել իմել պառկիլ ելլալով, դաստիարակութիւն կընդունին սոյն բարեբարին շնորհիւ:

ձերարտ, կղերականաց նկատմամբ ալ, սանկ կտակ մ'ըրած է:

«Կը պատուիրեմ ու կը պահանջեմ, որ ոչ մի եկեղեցական՝ միսիօնար կամ պաշտօնեայ, ինչ և է աղանդէ որ կըլլայ՝ ըլլայ, յիշեալ դպրոցին մէջ երբէք գործ մը չունենայ, և պաշտօն մը չը կատարէ. ոչ իսկ այսպիսի մէկը տրտօնութիւն պիտի ունենայ, որ եւ իյէ պատճառաւ, մինչեւ անգամ իբրեւ այցելու, յիշեալ դպրոցին յատկայեալ երկիրներուն մէջ մտնելու»:

Եւ աս կտակը կընէ, իրմով օգտընուած որբերուն մօքերը, Ամերիկայի բազմաթիւ աղանդից խառնիճաղանճ ու իրարու հակառակ վարդապետութիւններէն զերծ պահելու համար: Վասնորոյ, որ և իյէ ձեռնադրեալ մէկը, աս գալոցին հետ գործ մը չը կրնար ունենալ, ու մինչեւ անգամ ներս մտնալ:

Ամեն անոնք՝ որ ճաշակած ու տեսած ըլլալով, գիտեն «Ամերիկայի ու Եւրոպայի կղերք ինչ ըսել է, տարակոյս չըկայ որ ձերարտին իրաւունք պիտի տան աս կտակին համար, և պիտի գովեն զինքը»:

Երանի՜ թէ աշգիս հարուստներն ալ այսպիսի ազնիւ օրինակներու հետեւելով, իրենց կարողութիւնները, փոխանակ իրարու գէմ գործածելու, իրենց կարօտեալ եղբարց օգտին համար գործածելու սկսէին:

. . . խմբագիր, աս յարմարութեամբ կը խնդրեմ որ չորրորդութեան երեւոյթ ունեցող սա անկեղծ զգացման արտայայտութիւնս ալ ընդունիք, որ ձեր Ազգայեան վարժարանին համար ցուցուցած անձնուրացութիւնը, և բոլոր աղագային խնդրոց մէջ յաջողած իրաւասէր և զթաւառ անձնանու իրութիւնը, ոչ ձերարտի ոչ Ստուարդի և ոչ Ասգորի հետ կրնամ բաղդատել, անոնցը ստակի շատութիւն, և ձերը հոգույ մեծութիւն համարելով:

Եւ ինչպէս որ աղգին անցած, նոյնպէս և ներկայիս մէջ ապրող առաքինեաց յարգը ճանչնալ ու քարոզելը մեզի փափաքելի ըլլալով, կը խնդրեմ նաեւ որ աս յետագայ նուէրը ընդունիք իբրեւ հաւաստի մեր անկեղծ յարգանքը, որուն սկզբնաղբերը ձեր ազնիւ անունը կը ներկայացնեն:

Կեանք՝ կիսամեծ աղգիս Հայոց եղբր արիւ անվհեր, Յուլյեր նմա բզ հին գիւր խոց, Յաւոյն դարման մատուցեր, Լին սիրով քո սիրտ վառեալ, Կայեր անխիլրտ և անահ, Արդարութեան կշիռ կախալ, Բախամալ յանձն առեր մահ:

Այլ դորավիզքը երկնային, Պահպանեցին ցայս վայրկեան, Եւ գեր 'ի վեր բարձրացուցին, Տոկողդ 'ի սիրտ Հայկական:

Փարատեցան քոց յերեսաց, Աղգին ծրպատալ թըշնամիք, Նըշաւակեալ անկան 'ի բաց, Որպէս անարգ ցածագգիւք:

Սակայն դու զսէր ողջոյն աղգին, Եւ սիրտս անկեղծս գրաւեցեր, Արդարասէր զմեծ քո հոգին, Նիշ ու օրինակ կանդնեցեր: Մնամ ևն.

Բ. Յ. Վարդուկեանց

Մէզքերը մէթթու պատ զիքրի ճէմիլի կէսմիլ օլան միւսիւ ձերարտ, միւլէթիմիլ զէնկիլիլէրին աղաճգ թէէս-սիր իտէրէք, քէնտի պօրճարընը թանթթորտաճգ օլաւ, պիլ տախի էոյլէ պիր գաշ մէթթէպլէրէ մալիք օլապիլիլիլ. հալ պու քի, էսէֆ իտէրէք շէյ, պիլտէ պուլունան զէնկիլիլէրին էքսէրիսի, եւ սէֆահաթ վէ սէֆիլիլիք, վէ գումար վէ սայլիլէ ուղլուն-տու խորաֆ իթմէթտէ տիրէր, վէ եւս խօտ նէքսիլիլ իլէ իմարը էվգաթ իտէրէք, գաղանա գիլէճէքլէրի շան ու շէրէֆ վէ ֆաղիլէթտէն մահրում գալմագտա տըրլար:

Նէ՛ պիլիլիլ ֆաղիլէթ, պիր ատամ քէնտի սաղլըլընտա, պէշ երիւղ նէֆէր էօքսիլիլէրէ րուհանի վէ ճիւմա-նի նաֆագա իհտա իթմէթտէն, վէ օնար օն իքիլէր լիւրտա խարճաշ իթմաթլլա սիլալըրընտ կէօնտէրիլէրտէն պաշտա, քէնտիսի էօլտիլքաէն սօնրա տախի, մէզքերը մէթթէպի գալմանեալ պաղը գալըն յիլէթի մէմ տուհէսիլլէ, վասիլլէթլէր տախի իլլէմէք:

Միւմալիլէյ սահիպ ֆաղիլէթին մէթթէպլէրէ, գանդի տին ու մէզհէպ-տէն օլուր իսէ օլուն, ալա բարաս վէ միսիօնար անաղը պատմամտընա տայիլ վասիլլէթ իլլէմէսի, վազաա աճայիլ պիր հալ տիր, վէ րուհպան-լըզա գաղը ումում սուրէթտէ պիր հագաթթ տիմէք օլունուտան, էմ նիլլէթիլլիլլէր թա սօն ուճունա կիթմէք տիմէք տիր, լաքին, պիր ճիլէթլէտէ հագգը վար տըր, ալլիլունտու Ամերիգա կիպի պիր մահէլլ իլին, չիւն-քի, նաուլ քի մալիլմ տուր, Ամերիգատա կիլլէրէճէ պիրպիլլիլլէ զըտտ մէզհէպլէր վար տըր, վէ հալլիլլէ մէզքիւր մէզհէպլէրտէն չօճուլար տախի պուլունաճագալար տըր, իմոյն չու եւ պու մէզհէպլէր բաբաթ վէ միսիօնարընը ըլտտ իթմէթտէն իսէ, քեաֆիլէսիլի պիրտէն մէն իթմէքիլիլ ճայիլ կէօրմիլլ օլմալը տըր. վէ պուլունտա գիւեատէ տիգգաթ իտէճէք նօթթա շուրաթ տըր քի, Ամերիգա կիպի պիր սէրպէթ մահէլլտէ պիր բաբաս վէ միսիօնար թագըմարը, էհալի նէզտիլտէ տէրքեար օլան հիւսնի թէվէճ-ճիւհ վէ էմիլլէթլէրին զայալ իթմէյէ պաշալմըլար տըր. վէ էսէֆ իտէճէք եկերտէ շուրաթ տըր քի, միլլէթիմիլ իլլա սայիլ մէզհէպլէրտէն օլան, վէ հէմտէ քիլիլէմիլլէ տիւլմէն պուլունան բաբաթարըն վէ մարապետլէրին, վէ միսիօնարըն պիլլէ մէթթէպլէրին էկիլլէրէճէ էվալտարըն թէպիլմ իթմէքաէ տիր:

ՄԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Գալաթ մաս Բէնճիկ միլի բաղարընտա
Նո. 29 Խոսի խանընտա: